

kov tudi s slovenskimi partizani; ti stiki bi zaslužili jasnejšo osvetlitev in podrobnejšo obravnavo. Človeku se ob tem nehote porodi misel, da so tudi pri nas v Sloveniji bile podobne ilegalne skupine izven okrilja OF, pa jim indoktrinirano povojno slovensko zgodovinopisje ni priznalo statusa odporniških gibanj. Vsekakor še naprej ostaja nepojasnjena vloga Novakovih in Prezljevih četnikov in nekaterih »sredinskih« skupin.

Herbert Exenberger poroča o pisanju avstrijskih emigrantskih časopisov glede slovenskih partizanov na Koroškem. Ugotavlja, da je »boje slovenskih partizanov na Koroškem... avstrijski tisk v pregnanstvu leta 1945 zelo visoko ocenjeval (str. 65).

Boris Butina brez navedbe virov ali literature piše o avstrijskih bataljonih v okviru NOV in JLA. Na osnovi tega članka se mi je postavilo več vprašanj. Ali je vodstvo jugoslovanskih partizanov ustanavljalo te enote za boj proti nacizmu ali pa je hotelo podariti Stalinu vojsko, ki bi mu lahko bila v pomoč pri utrjevanju morebitne sovjetske oblasti v Avstriji? Bataljoni so namreč skoraj nedotaknjeni od vojne vihre prispeki v sovjetski del okupirane Avstrije. Samò I. bataljon se je udeležil oboroženih spopadov z domobranci na Dolenjskem. Ali so se režiserji v visokih krogih partizanskega gibanja bali, da ne bi bivši vojni ujetniki avstrijskega rodu, ki so sestavljali del moštva, prebegnili nazaj k svojim ali da bi bili mlačni v boju, če bi jih poslali nad nacije? Kaj so si mislili domobranci, ko so se spopadali z nemško govorečimi partizani? (Poveljevalni jezik je bil v teh enotah namreč nemški in res je neumno, da dedič partizanskega gibanja JLA danes tako trmasto vztraja pri univerzalni uporabi srbohrvaščine.) Kako to, da domobranci tega dejstva niso uporabili v propagandne namene? Morda jim niso dovolili njihovi nemški gospodarji.

To prijetno glasilo, ki obsega dobrih devetdeset strani, konča svoje obveščanje z nekaj reklamami koroških podjetij in hotelov.

Janez Peršič

I v a n C e r a r, *Partizan nekoliko drugače*, Založba Obzorja, Maribor, 1988, 204 str.

To drobno prijetno knjižico priporočam v branje mnogim: ljubiteljem spominke beletristike, razmišljujočim katolikom, ateistom, zagrizenim komunistom in vsekakor vsem tistim, ki se poklicno ali za hobi ukvarjajo z zgodovino NOB. Že dejstvo, da so ti spomini mogli iziti pri eni od najuglednejših slovenskih založb, nedvomno govori o širini liberalizacije, ki že nekaj časa prežema družbeno življenje v SRS in jo je treba pripisati predvsem politiki sedanje elite na oblasti. Cerarjeva razmišljanja o krščanski veri, kristjanovem odnosu do Boga in soljudi so zelo zanimiva; vprašanja, ki jih zastavlja v zvezi z NOB pa so drzna do te mere, da bi knjiga še pred nekaj leti lahko izšla samò pri kateri od emigrantskih založb v tujini, avtor pa bi zaradi tega v domovini najbrž imel težave z notranjo ali kakšno drugo ustanovo.

Avtorjeva vloga v NOB in njegov odnos do komunističnega gibanja bosta bistveni del te moje ocene, saj jo pišem za Prispevke in ne za Delo ali Ognjišče. Franc Cerar, verni kmečki fant iz Bele Krajine, dijak novomeške gimnazije in član Marijine kon-

gregacije, se je, po večmesečni internaciji v Monigu pri Trevisu, po kapitulaciji Italije odzval mobilizacijskemu pozivu OF in potem do konca vojne živel za partizana razmeroma mirno in udobno življenje v osvobojeni Beli Krajini. Ker pa ni skrival svoje katoliške vernosti in ni hotel vstopiti v komunistično partijo, mu je bila zaprta pot do kakršnegakoli višjega položaja v partizanski vojski ali v strukturah nastajajoče oblasti. Cerarjevi spomini na partizanska leta niso posebno prijazni: partizanska taktika se mu je zdela premalo premišljena, dobrega tovarištva je bilo proti koncu vojne vse manj, vse bolj se je šopirila komunistična partija, ki je od svojih članov zahtevala nečloveško predanost ideji, krvavi Stalin je postajal bog nove vere, vodilni tovariši z izjemo Kidriča nanj niso napravili ugodnega vtisa.

Seveda Cerar že pred vojno ni rad gledal nasilnih katoliških Mladcev, med vojno pa domobrancem ni priznaval pravice do obrambe vere v Hitlerjevi službi. Enako tuje pa mu je bilo duhovno in fizično nasilje, ki ga je nad ljudmi izvajala komunistična partija. Po njegovem bi bilo vendar bolje počakati na razvoj dogodkov in ne dražiti kolikor toliko znosnega italijanskega okupatorja z oboroženim terorjem. Motile so ga nepotrebne žrtve bratomorne vojne, obsojal je likvidatorstvo in justifikacije pri partizanih. Zakaj ne bi takim pogledom smeli priznati njihove legitimnosti?

Narodnoosvobodilni boj je Cerar preživel kot vesten in ubogljiv, vendar ne posebno goreč partizan. Preveč je bilo kontradikcij in nepravilnosti v partizanskem gibanju, da bi postal tudi intimno navdušen zanj. Poleg tega je hotel biti v prvi vrsti dober kristjan, ki išče v molitvi in meditacijah čim globlji osebni stik z Bogom in ga zato dogajanje v zunanjem svetu, naj je bilo še tako pretresljivo, nikdar ni vsrkalo vase. Po vojni, ko so se mnogi koristoljubno oddaljili od katoliške cerkve, se je partizan Cerar pri jezuitih v Zagrebu izšolal za duhovnika in se tako očitno pridružil drugorazrednim državljanom. Kot vemo, je takratna policijska država pridno pošiljala na poostreno prevzgojo svobodne subjekte socialistične družbe tudi zaradi malenkosti. Cerar je bil zaprt večkrat, enkrat na primer zato, ker je s prižnice omenil nedavno podražitev živil. Kot duhovnik je bil deležen tudi drugih šikan, partizanska preteklost pa mu ni bila v pomoč. Ostal je Bogu zvest katoliški duhovnik, ki je že kot partizan vrednotil svet okrog sebe predvsem s stališča svoje katoliške etike in se zato ni mogel sprijazniti s historičnim materializmom ne v teoretičnih postavkah ne v praktičnih izkrivljenkah. Etično visoki in meditativni ljudje pa so ne glede na svojo versko ali nazorsko pripadnost vedno bili najboljša sol Zemlje.

Janez Peršič

Vladimir Žerjavić: *Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu*, Jugoslovensko viktimološko društvo, Zagreb 1989, XII + 188 str.

Študija je eno od tistih del, ki so v jugoslovanski javnosti, morda pa manj v zgodovinske pisane novejšje dobe, v preteklem letu povzročile največ zanimanja, pa tudi dvignile največ prahu; prvič zaradi teme in drugič zaradi rezultatov, do katerih je prišel avtor. Brez prevelike demagogije je mogoče reči, da po tej knjigi ni več mogoče mižati pred